

О. П. Євсюков,

д. держ. упр., доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту,
Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-8586-9896

В. О. Шведун,

д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та бізнесу,
Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут", м. Харків
ORCID ID: 0000-0002-5170-4222

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.4.82

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

O. Yevsuykov,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public
Administration in the Sphere of Civil Protection, Institute of Public Administration and Research in Civil Protection, Kyiv
V. Shvedun,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public
Administration and Business, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv

MODERN CONCEPTS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

У статті досліджено сучасні концепції забезпечення державного управління соціальної та економічної безпеки держави. Виокремлено базові принципи забезпечення соціально-економічної безпеки держави: забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її кордонів і територіального простору; ріст економіки країни, проведення незалежного та соціально орієнтованого економічного курсу; розвиток науки і забезпечення технологічної та іншої залежності України від зовнішніх джерел. Виділено основні поточні недоліки забезпечення соціально-економічної безпеки держави. Аналіз державного забезпечення соціально-економічної безпеки дозволив також встановити факт небажання або неспроможності державно-владних структур скористатися наявною законодавчою базою стосовно: здійснення комплексу практичних заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічної безпеки країни; подальшого розвитку законодавчого забезпечення сфери соціально-економічної безпеки. Запропоновано заходи забезпечення соціально-економічної безпеки держави: через закони в широкому сенсі цього слова (виступаючи з необхідними законодавчими ініціативами, домагаючись прийняття потрібних законів; приймаючи відповідні урядові рішення; шляхом надання непрямого впливу на промислові та фінансові групи та компанії, зважаючи на критерії економічної ефективності та суспільні інтереси); через активне втручання в економіку (що тягне за собою більш складні опрацювання регулюючих функцій держави у сфері оподаткування, витрат державного бюджету, підтримання необхідного рівня державної власності; адміністративне регулювання).

The article explores the modern concepts of ensuring of public administration of the social and economic security of the state. The following basic principles of ensuring of the social and economic security of the state are highlighted: ensuring of the sovereignty and territorial integrity of Ukraine

and the security of borders and territorial space; growth of the country's economy and implementation of an independent and socially oriented economic course; development of science and ensuring of technological and other dependence of Ukraine on external sources. The main current shortcomings in ensuring of the social and economic security of the state are highlighted. The analysis of state social and economic security also revealed the unwillingness or inability of state authorities to take advantage of the existing legislative framework: implementation of a set of practical measures aimed at ensuring of the social and economic security of the country; further development of the legislative provision of the social and economic security. The following measures to ensure the social and economic security of the state are proposed: through laws in the broad sense of the word (by making the necessary legislative initiatives, seeking to adopt the necessary laws; by making appropriate governmental decisions; by providing indirect influence on industrial and financial groups and companies, taking into account the criteria of economic efficiency and public interest); through active intervention in the economy (which entails more complex processing of the regulatory functions of the state in the field of taxation, expenditures of the state budget, maintenance of the necessary level of state property; administrative regulation).

At the same time, the state's activities concerning ensuring of the social and economic security should be based on the following certain principles.

1. The state should look for new sources of "ideas" in the field of social and economic security and adopt legal instruments in this area that are adequate for the requirements of the time.

2. Rational use of state resources in the form of change of direction of public spending and an increase in public management capacity and its orientation towards creation of a favorable human "habitat".

3. Based on the results of a comparative analysis of the state characteristics of Ukraine and the developed countries of the world, it is necessary to develop the doctrine of "dosed autarky" and moderate state regulation of economic activity.

4. It is necessary to move away from a commodity-oriented economy and switch to an innovative and investment path of its development.

Ключові слова: державне управління, соціально-економічна безпека, концепції, державні інтереси, нормативно-правова база.

Key words: public administration, social and economic security, concepts, state interests, legal framework.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Різниця (розбіжність) корпоративних, приватних інтересів і державних, а також розбіжність цих інтересів з інтересами різних соціальних верств населення, викликає необхідність активних дій держави щодо формування програми забезпечення соціально-економічної безпеки країни та її втілення в життя. Таке завдання не може вирішуватися зусиллями населення — воно не об'єднано в структури, здатні підійти до вирішення такого складного та масштабного завдання. Суспільство, громадські об'єднання, як і окремі політичні партії, виступаючи виразниками інтересів, покликані привертати увагу влади до тих чи інших суспільно важливих питань.

Завдання належного забезпечення всіх сфер життєдіяльності самостійно не здатен вирішити й бізнес, і річ не тільки в недостатності його економічної могутності, але й в неминучій розбіжності приватних і корпоративних інтересів як між ними, так і з загальнонаціональними інтересами. Звичайно, правильним запереченням буде вказівка на корумпованість сучасного світу, її підконтрольність інтересам держави. При цьому Україна відзначається надмірно орієнтованим представленням інтересів великого бізнесу. Водночас держава потенційно є єдиним реальним претендентом на виконання вищевказаної задачі, яка переходить у площину функ-

ціонування держави як структури, здатної виконати стратегічні завдання й управляти за допомогою цієї структури соціально-економічним розвитком. Це можливо передусім, шляхом створення відповідної нормативно-правової бази забезпечення соціально-економічної безпеки країни.

У зв'язку з цим виникає таке питання: яке існує й яким має бути законодавство, що регулює питання забезпечення соціально-економічної безпеки країни на державному рівні. Законодавство, що регулює цю сферу, має складатися з документів, які не можуть відкрито декларувати конфронтацію з іншими країнами й інтересами, хоча фактично такі процеси подекуди неминучі в разі їх ініціації іншою стороною.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Особливості формування та впровадження державної соціально-економічної політики досліджувалися багатьма вченими, зокрема, такими: В. Куценко [2], В. Скуратівський [3], В. Тертичка [4].

Однак сучасні концепції забезпечення державного управління соціальної й економічної безпеки держави все ще потребують додаткового дослідження.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою роботи є дослідження сучасних концепцій забезпечення державного управління соціальної й економічної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети в роботі є доцільними постановка та вирішення таких завдань:

- виокремити базові принципи забезпечення соціально-економічної безпеки держави;
- виділити основні поточні недоліки забезпечення соціально-економічної безпеки держави;
- запропонувати заходи забезпечення соціально-економічної безпеки держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Так чи інакше міждержавна конкуренція постійна, поки сторони дотримуються своїх інтересів і прагнень. У цьому полягає одне з труднощів при розробці правових документів або подальшому аналізі вже існуючих. Якщо закони, що регламентують, наприклад, експорт або імпорт будь-яких технологій, за визначенням носять більш вузький і конкретний характер, і їх результативність може бути оцінена з точки зору наслідків їх прийняття, то складнішою проблемою є оцінка концепцій і стратегій, що визначають вектори держави у сфері соціально-економічної безпеки.

Ще одна особливість означеного питання полягає в тому, а чи існує система законодавчих актів, які регулюють у повній мірі сферу соціально-економічної безпеки. Насамперед мова йде про частину законодавства щодо державного устрою і безпеки життєдіяльності, що під якою розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також можливість прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави [2; 3].

Згідно із цим визначенням основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює свої функції в цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади (вони ж утворюють і організаційно-інституційну систему безпеки). У цьому полягає визнання тієї провідної ролі держави в забезпеченні в тому числі й соціально-економічної безпеки, яка досягається проведенням єдиної державної політики в галузі забезпечення безпеки, заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, адекватних загрозам життєво важливим інтересам особистості, суспільства і держави.

Варто відзначити, що до основних функцій вищезазначеної системи безпеки можна віднести виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз життєво важливим інтересам об'єктів безпеки, здійснення комплексу оперативних і довготривалих заходів щодо їх попередження та нейтралізації.

Слід констатувати, що текст останньої Стратегії містить загалом положення, що збігаються, зокрема з тими, що містяться в Законі України "Про засади державної регіональної політики", "Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020" тощо. Крім того, вони враховують базові принципи, викладені А. Пезенті на соціально-економічну незалежність, у Стратегії ці принципи розглядаються в дещо іншому вигляді як основні завдання в галузі забезпечення національної без-

пеки України і в узагальненому вигляді їх можна подати так:

— забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її кордонів і територіального простору;

— ріст економіки країни, проведення незалежного та соціально орієнтованого економічного курсу;

— розвиток науки і забезпечення технологічної та іншої залежності України від зовнішніх джерел [1; 3].

Попри те, що прийняття стратегії і Концепції можна розглядати як істотне просування шляхом розуміння значущості проблем соціально-економічної безпеки в галузі державного будівництва, подальшого прогресу в цьому напрямі досягнуто не було.

Констатуємо, що аналізована Стратегія є ідеологічним документом, і не має статусу закону, але, напевно, не може мати такий статус. Це обмежений виклад наявних проблем і напрямів їх вирішення Радою національної безпеки і оборони України, затверджений Президентом України. Водночас "такий документ зобов'язує державно-публічний сектор долучатися до виконання затверджених заходів щодо забезпечення національної безпеки або соціально-економічної безпеки країни. У такий спосіб, ця аналізована Стратегія являє собою документ зі своєрідним поєднанням пріоритетних проблем соціально-економічної безпеки, які потребують більш детального розгляду з позиції залежності їх одна від одної.

Концептуальний аналіз державного забезпечення соціально-економічної безпеки дозволяє стверджувати, що воно здебільшого відзначається декларативністю основних законодавчих актів сучасному стану соціально-економічної безпеки і тим викликом, які зумовлені поточним станом розвитку світової економіки та спільноти. Така декларативність законів не може сприяти підвищенню результативності діяльності державного апарату в забезпеченні соціально-економічної безпеки країни.

Варто також відзначити, що наявні документи носять "оборонний" характер, так як дають відповіді на проблеми, які наявні в цій сфері та визначені владними структурами як такі, що загрожують державним інтересам. Цей висновок необхідно розмежувати на дві частини для того, щоб акцентувати увагу на тому, що:

1) такого роду законодавча база є завжди запізненою; вона реагує на ті процеси, які вже відбуваються і досягають загрозливого рівня, який стає небезпечним;

2) наявна законодавча база у своєму оборонному характері виявляє пасивність стосовно негативних процесів у життєдіяльності суспільства. Тобто таке законодавство вже на момент свого ухвалення запізнюючись стосовно динаміки небажаних процесів, ще й намагається локалізувати їх тоді, коли воно вже не може виконати таке завдання, і не містить у собі механізмів попередження таких процесів або механізмів випереджачої компенсації таких процесів [1—3].

Аналіз державного забезпечення соціально-економічної безпеки дозволив також встановити факт небажання або неспроможності державно-владних структур скористатися наявною законодавчою базою стосовно такого:

1) здійснення комплексу практичних заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічної безпеки країни;

2) подальшого розвитку законодавчого забезпечення сфери соціально-економічної безпеки.

Власне кажучи, такий висновок зроблений на підстав того, що певною мірою відсутня політична воля державно-владних структур, яка могла бути спрямована на вирішення аналізованих проблем.

Зауважимо, що конкретні кроки щодо забезпечення соціально-економічної безпеки повинні випереджати комплексне опрацювання всіх сторін цієї проблеми. Значна кількість наукових публікацій пов'язана з популярністю й актуальністю предмета дослідження, але бракує наукових оглядів щодо якості державних програм і стратегій соціально-економічної безпеки.

Після вироблення системи поглядів і науково-експертного обґрунтування необхідних заходів щодо забезпечення соціально-економічної безпеки, держава може впроваджувати їх у життя за допомогою таких основних засобів:

— через закони в широкому сенсі цього слова (виступаючи з необхідними законодавчими ініціативами, домагаючись прийняття потрібних законів; приймаючи відповідні урядові рішення; шляхом надання непрямого впливу на промислові та фінансові групи та компанії, зважаючи на критерії економічної ефективності та суспільні інтереси);

— через активне втручання в економіку (що тягне за собою більш складні опрацювання регулюючих функцій держави у сфері оподаткування, витрат державного бюджету, підтримання необхідного рівня державної власності; адміністративне регулювання) [1; 4].

Водночас діяльність держави в напрямку забезпечення соціально-економічної безпеки повинна будуватися на базі певних принципів. Аналіз політики окремих держав, де-факто спрямованої на підтримку власної соціально-економічної безпеки, дозволяє виділити основні принципи цієї роботи, а саме:

1. Держава повинна шукати нові джерела "ідей" у сфері соціально-економічної безпеки і приймати правові документи в цій сфері, адекватні вимогам часу.

2. Рациональне використання ресурсів держави у вигляді зміни спрямованості державних витрат і підвищення державноуправлінського потенціалу, його орієнтування на створення сприятливого "середовища життєдіяльності" людини.

3. Виходячи з результатів порівняльного аналізу державотворчих особливостей України і розвинених країн світу, необхідно виробити доктрину "дозованої автаркії" і помірного державного регулювання економічної діяльності.

4. Необхідно відійти від сировино орієнтованої економіки і перейти на інноваційно-інвестиційний шлях її розвитку.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, у результаті проведення дослідження було отримано такі результати.

1. Виокремлено базові принципи забезпечення соціально-економічної безпеки держави: забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її кордонів і територіального простору; ріст економіки країни, проведення незалежного та соціально орієнтованого економічного курсу; розвиток науки і забезпечення технологічної та іншої залежності України від зовнішніх джерел.

2. Виділено основні поточні недоліки забезпечення соціально-економічної безпеки держави. Аналіз державного забезпечення соціально-економічної безпеки дозволив також встановити факт небажання або неспроможності державно-владних структур скористатися наявною законодавчою базою стосовно: здійснення комплексу практичних заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічної безпеки країни; подальшого розвитку законодавчого забезпечення сфери соціально-економічної безпеки.

3. Запропоновано заходи забезпечення соціально-економічної безпеки держави: через закони в широкому сенсі цього слова (виступаючи з необхідними законодавчими ініціативами, домагаючись прийняття потрібних законів; приймаючи відповідні урядові рішення; шляхом надання непрямого впливу на промислові та фінансові групи та компанії, зважаючи на критерії економічної ефективності та суспільні інтереси); через активне втручання в економіку (що тягне за собою більш складні опрацювання регулюючих функцій держави у сфері оподаткування, витрат державного бюджету, підтримання необхідного рівня державної власності; адміністративне регулювання).

Література:

1. Воротін В.Є. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / В.Є. Воротін, Я.А. Жаліл; за заг. ред. В.Є. Воротіна. — К.: Вид-во НІСД, 2010. — 288 с.

2. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко. — Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2011. — 656 с.

3. Скуратівський В.А. Соціальна політика: навч. посіб. / В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. — К.: Вид-во УАДУ, 2003. — 365 с.

4. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. — К.: Основи, 2002. — 750 с.

References:

1. Vorotin, V. Ye. and Zhalilo, Ya. A. (2010), Derzhavne upravlinnya rehionalnym rozvytkom Ukrayiny [State regulation by regional development of Ukraine], Vyd-vo NISD, Kyiv, Ukraine.

2. Kucenko, V. I. and Udovychenko, V. P. (2011), Socialna bezpeka v konteksti stalogo rozvytku [Social security in the context of sustainable development], Vydavetz Lozovyj, Chernigiv, Ukraine.

3. Skurativskyj, V. A. Palij, O. M. and Libanova, E. M. (2003), Social`na polity`ka [Social policy], Vyd-vo UADU, Kyiv, Ukraine.

4. Tertychka, V. (2002), Derzhavna polityka: analiz ta zdijsnennya v Ukrayini [State policy: analysis and realization in Ukraine], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2021 р.